

דבר העורך

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

קירוב הגאולה: עומדים אנו בשבעה דנחמתא, וכתוב בפסוק (ישעיהו פרק א פסוק כז) אותו קוראים בסוף הפטרת שבת זוהן, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

מפסוק זה דורשת הגמ' (שבת דף קלט.) ונפסק ברמב"ם (מתנות עניים פרק י הלכה א) ובטור (יו"ד סימן רמז) אין ירושלים נפדית ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

עוד מבואר בגמ' (בבא בתרא דף י.) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר (ישעיהו פרק נו פסוק א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות.

קבלת התפילות: מבואר

גמ' (בבא בתרא דף י.) ונפסק ברמב"ם (מתנות עניים פרק י פסוק טו) רבי אלעזר היב פרוטה לעני והדר מצלי, שנאמר (תהילים פרק יז פסוק טו) אֲנִי בְצַדֵּק אֶחְזָק פְּנִיָּהּ, וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח סימן צב סעיף י, יו"ד סימן רמט סעיף יד), טוב ליתן צדקה פרוטה לעני קודם כל תפילה.

והביא המשנה ברורה (סימן נא ס"ק יט, סימן צב ס"ק לו), מהפרי מגדים (אשל אברהם סימן צב ס"ק ד) שנכון המנהג שנתקן באיזה קהילות קדושות לתת צדקה כשאומרים וְאֵתָהּ מוֹשֵׁל בְּכָל. והעידו שהאר"י ז"ל (שער הכוונות ענין תפלת שחרית, פרי עץ חיים שער הזמירות פרק ח) נהג לתת צדקה מעומד, כשאמר וְאֵתָהּ מוֹשֵׁל בְּכָל.

עומק הפשוט: טעם הדבר שמצות צדקה היא הסיבה לקיבוץ גלויות ובנין ירושלים, שכן סיבת החורבן היתה משום שלא עשו ישראל לפנים משורת הדין, כפי שלמדנו בגמ' (בבא מציעא דף ל:.) לא חרבה ירושלים אלא על שלא עבדו לפנים משורת הדין, ולכן צדקה לפנים משורת הדין מקרבת את הגאולה, כי הגאולה גם היא תהיה לפנים משורת הדין. מידה כנגד מידה.

וכעת מובן היטב מדוע טוב לתת צדקה קודם התפילה, שגם הבקשות וקבלת התפילות היא לפנים משורת הדין, לקבל גם מה שלא מגיע לאדם, וכשנותן צדקה זוכה לקבל גם מה שלא מגיע לו.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'צדקה בשעת התפילה'

אני בצדק אחזה פני

תכנית: במסגרת סדרת הגיליונות בנושא 'תפילה כהלכה', הוקדשו מספר גיליונות לנושא מלאכה בשעת תפילה, גיליון 448 'מלאכה בשעת תפילה', גיליון 449 'ניגוב ידיים בשעת ברכה', והגיליון הנוכחי (מספר 450) 'צדקה בשעת התפילה'.

1. צדדי החקירה

במאמר שלפנינו יתבאר, דין תניית צדקה בשעת התפילה, ומתחלק לשני חלקים א. מצד הנותנים. ב. מצד האוספים:

מצד הנותנים: האם 'מותר' לתת צדקה באמצע התפילה או 'אסור', מכח האיסור לעשות מלאכה קלה באמצע אמירת דברים שבקדושה, שלא יהיה עראי, האם נחשב כעראי כאשר פונה למצות צדקה, או דלמא כיון שהצדקה הוא מצוה גדולה וחשובה לא נחשב דרך עראי, ולא שייך בזה וְאֵתָהּ מוֹשֵׁל עָנִי קָרִי, ועוד שמותר לתת לעני שמבקש ממנו מדין 'משיב מפני הכבוד'.

חילוקי הדינים בין ברכות, קדיש, פסוקי דזמרה, פרשה ראשונה של קריאת שמע, המשך קריאת שמע, קריאת התורה, ושאר חלקי התפילה.

האם יש 'חיוב' לתת צדקה גם באמצע התפילה כי אסור להתעלם מבקשות העני, או שיש 'פטור' ממצות צדקה כדין עוסק במצוה פטור מן המצוה? האם יש פטור של עוסק במצוה ביכול לקיים שניהם ובאין יכול לקיים שניהם, בעוסק במצוה דרבנן ויש לו מצוה דאורייתא? והאם בצדקה שייך פטור של עוסק במצוה?

2. מצוה / מותר / אסור

יש מקומות שמצוה לתת הוא זמן מתאים לאיסוף - ויברך דוד, וקל וחומר לפני התפילה. יש מקומות שמותר בדיעבד לתת אך אינו זמן מתאים לאיסוף - המשך קריאת שמע, ויש מקומות שאסור להפסיק לתניית צדקה - פרשה ראשונה של קריאת שמע, ותפילת שמונה עשרה.

קריאת שמע: מבואר בשו"ע (סימן סג סעיף ז) ובמשנ"ב (ס"ק יז יח) כפרשה ראשונה אסור לרמוז, ויש מחמירין גם

הודעת מערכת:

בשלושת השבועות הקרובים לא יופיע גיליון, הגיליון הבא יופיע אי"ה ביום ג' פרשת כי תצא ז' אלול תשפ"ד וקו"י ה' יחליפו כח

בפרשה שניה ושלישית, ולדבר מצוה לכו"ע מותר לרמוז בפרשה שניה ושלישית.

ולגבי אדם שקם מאוחר, וקרא קריאת שמע לפני התפילה כדי להפסיק זמן קריאת שמע, וכעת מתפלל אחרי זמן קריאת שמע לפני זמן תפילה, מבואר **בשו"ע** (סימן ס טע"ג ב), ו**במשנ"ב** (ס"ק ד), שצריך לקרוא כעת שוב קריאת שמע בתוך התפילה, כקורא בתורה. ומבואר **במשנה ברורה** (סימן ס ט"ז ב), שבאמירת פסוק ראשון, וכלל קריאת שמע, וברוך שם כבוד מלכותו, לא יענה אפילו קדיש וקדושה וברכו. ואפשר דאם קורא לאחר ג' שעות שהוא רק כקורא בתורה צריך להפסיק.

שמונה עשרת: לגבי תפילת שמונה עשרה מבואר **בשו"ע** (או"ח סימן קד טע"ג א, ג), שאסור להפסיק באמצע התפילה, אפילו מלך ישראל שואל בשלמו או ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק.

בשעת ברכה: נפסק **בשו"ע** (סימן קצא טע"ג ג, סימן קפג טע"ג יב), ו**במשנ"ב** (סימן קצא ס"ק ה), אסור לעשות מלאכה בשעה שמברך, כי נראה שמברך בדרך עראי ומקרה. והביא המשנ"ב מה שכתב ה"ט"ז (סימן קצא ס"ק א) שלא רק בברכת המזון, אלא כך הדין גם בכל תפילה וברכה. ובכלל האיטור, שלא לעסוק בתורה בזמן ברכת המזון ושאר ברכות, כי גורם שיהיה על צד המקרה והזדמן, ואפילו עוסק במצוה זו ועוסק במצוה אחרת עמה, אינו נכון, כי אחד מבטל חבירו.

וכתב **הפרי מגדים** (משבצות זהב סימן קצא ס"ק א), שכל הפטור מהמצוה השניה, הוא רק כשיש זמן לעשותה אחר כך, אך אם לא יהיה זמן אחר כך לעשותה, ויש יכולת לעשות את שתיהן, יעשה את שתיהן.

ומביא המשנ"ב מה שחידש **המגן אברהם** (סימן קצא ס"ק ב), שהאיטור הוא אפילו בעשיית תשמיש קל, וכל שכן לא לעסוק בדבר שצריך שימת לב אליו.

סיכום: הרי לנו שבדיני קריאת שמע רואים, שמפרשה שניה ואילך אפילו בברכות קריאת שמע, מותר לרמוז לצורך מצוה ואין בה שום ערעור. ואילו בדיני ברכות אנו רואים, שאסור בכל ברכה ותפילה לעסוק במצוה אחרת.

במשנ"ב במקומות מסוימים חשש לכך, ובמקומות אחרים לא חשש. בסימן ה"ט ס"ק נו כתב מכח דברי המגן אברהם, שאין לקפל את הטלית והתפילין בזמן אמירת קדיש, כי צריך לכוין באמירת אמן יהא שמיה רבא. ובסימן לד ס"ק יד כתב מכח דברי הפרי מגדים, שאין לחלוץ תפילין של הש"י וללבוש תפילין של רבינו תם בזמן חזרת הש"ץ.

מאידך, לגבי חליצת תפילין בחול המועד כתב בסימן לא ס"ק ז בשם הפרי מגדים, שמוותר לחלוץ בחרות הש"ץ רק שזיהרו לכוין לשמוע את הש"ץ. (פרטי דינים אלו התבארו בהרחבה בגיליון הקודם מספר 449).

3. גזרי פטור עוסק במצוה

מצות צדקה: נפסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רמז טע"ג א) מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת ידו וכפי מה שראוי לעני **שנאמר** (דברים פרק טו פסוק ח) **כִּי פָתַח תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לוֹ, וְנָאֵמַר** (שם פסוק י) **נְתוּן תִּתֵּן לוֹ. וְהַמְעִלִים עֵינָיו מִן הַצְדָקָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנָאֵמַר** (דברים פרק טו פסוק ז) **לֹא תִאֲמָץ אֶת לִבְבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ** (צדקה ומשפט פרק א הלכה א הערה א).

עוד נפסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רמז טע"ג ד), אסור להחזיר

העני השואל ריקם, אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת, **שנאמר** (תהלים פרק עד פסוק כא) **אֶל יֵשֶׁבֶד דָּךְ נִכְלָם.**

מקוצר הגיליון לא נרחיב את היריעה, האם חיוב לתת צדקה לכל מבקש, או שהחיוב נאמר רק כאשר עני ידוע מבקש ממנו צדקה כדי חייתו ופרנסתו, ולא כאשר הבקשה היא באמצעות גבאי צדקה.

עוד יש לציין למבואר **בגמ'** (כתובות דף טח.) אמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום, **שנאמר** (דברים פרק טו פסוק ט) **וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' וְהָיָה קָךְ חָטָא.**

עוסק במצוה: מבואר **בגמ'** (ברכות דף טז, סוכה דף כה.) שלומדים **מהפסוק** (דברים פרק ז פסוק ז) **לְשִׁבְתָּךְ בְּבֵיתְךָ** פרט לעוסק במצוה. עוד מבואר **בגמ'** (סוכה דף כו.) תגרים וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מכל המצוות האמורות בתורה, משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ובאופן שאפשר לקיים שניהם, נחלקו **הראשונים** האם חיוב לקיים את שתי המצוות, או שגם אז פטור כדין העוסק במצוה. לדעת **תוס'** (סוכה דף י: ד"ה שלוחי, סוכה דף כה, ד"ה שלוחי, בבא קמא דף נו: ד"ה בהיא) אם אפשר לקיים שניהם, אינו נפטר מהמצוה. מאידך לדעת **הר"ן** (סוכה דף יא, מדפי ה"ר"ף ד"ה וביא) גם באופן שיכול לקיים שניהם, העוסק במצוה פטור מהמצוה השניה.

להלכה נפסק **בשו"ע** (סימן לח טע"ג ח) כותבי תפילין ומזוזות וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מתפילין כל היום, חוץ מזמן ק"ש ותפילה. ונוקט **הרמ"א** כשיטת הראשונים, שאם צריכים לכתוב בשעת קריאת שמע ותפילה ותפילין, פטורין כדין עוסק במצוה. ובתנאי שיהיה לו טירחה לקיים את שניהם, אך אם יכול לקיים שניהם בלי טורח, יעשה את שניהם, משום מהיות טוב אל תקרי רע (ובבא קמא דף פא:).

ומבואר **במשנה ברורה** (ס"ק כח) ודוקא עוסק במצוה כגון בשעה שניחא את התפילין, או עוסק בתיקוני האבידה, לשיטתה לצורכה או להשיבה לבעליה וכדומה, אבל בשעה שהוא מקיים מצוה, כגון שהוא כבר לבוש תפילין או שומר אבידה שהיא מונחת כבר בתיבתו וכדומה, אף על פי שהוא מקיים מצוה, אינו עוסק במצוה ולא נפטר ממצוה אחרת.

עוד מבואר **במשנ"ב** (ס"ק כט) שהפטור של עוסק במצוה, הוא אפילו אם המצוה הראשונה לא התבטל, ואפילו אם המצוה השניה גדולה מהמצוה שעוסק בה, פטור מלעשותה.

קיומו: אם בכל זאת קיים את המצוה השניה נחשב קיום, כמבואר **במשנ"ב** (סימן ע"ט ס"ק יח) בשם **הפרי מגדים** שהעוסק בצרכי רבים פטור מקריאת שמע, אבל אם פסק וקרא יצא ידי חובה, דלא פטור ממש מקריאת שמע, אלא שהוא עוסק כעת במצוה אחרת. וכן מבואר **בשער הציון** (סימן תעה ס"ק לט), שהעוסק בשמירת אבידה פטור משאר מצוות, ואם אכל מצה יצא ידי חובתו, אך מסתפק האם יכול לברך על אכילה כזאת.

דרכו: העוסק במצוה דרבנן, והזדמן לפניו מצוה דאורייתא, מבואר **במשנ"ב** (סימן עב ס"ק יג) בשם **המגן אברהם** שהמנחם אבלים ועומד לעבור זמן קריאת שמע, יפסיק ויקרא קריאת שמע, כי עוד לא התחיל במצות הניחום. והביא **הביאור הלכה** (ד"ה אם יש) את דברי **הפרי מגדים** שדייק מהמגן אברהם, שהעוסק במצוה דרבנן לא צריך להפסיק למצוה דאורייתא, וסיים הפרי מגדים וצ"ע מנין לו זה.

4. עוסק במצוה פטור מצדקה

לאו ועשה: לגבי תנינת צדקה, מבואר בגמ' (בבא קמא דף נז:) שהשומר אבידה נחשב שומר שטר, משום שנהנה עכשיו שאם יבוא עני יפטר מלתת לו פרוטה לצדקה, מדין עוסק במצוה. ושואלים האחרונים הרי כשלא נותן פרוטה לעני הוא עובר גם על לאו, והעוסק במצוה נפטר ממצוות עשה, ולא נפטר מאיסורי לאוין.

ונאמרו בזה הרבה תירוצים באחרונים;

א. **האור שמח** (הלכות יום טוב פרק ג הלכה ח) ו**הקהילות יעקב** (קידושין סימן לב אות ד) מתרצים, לפי דברי הריטב"א, שבאופן כזה אומרים שהעשה הוא העיקר, והלאו טפל לעשה ובה רק לקיים את העשה, וכשאין חיוב עשה, גם אין איסור לאו.

ב. **היד אליהו** (לרבי אליהו רגורל סימן ט) מתרץ, שהלאו הוא רק כאשר מתעלם ומאמץ לבבו, אבל כאשר עוסק במצוה ולכן מתעלם אין לאו.

ג. **הנתיבות** (נחלת יעקב דברים פרק טו פסוק ז) מתרץ, שרק בעני ערום ורעב יש לאו, אבל בעני שאינו ערום ורעב אף שאין לו את כל צרכיו אין בו לאו.

ד. **הבית יצחק** (י"ד חלק ב סימן סה ע"ח): **הקובץ שיעורים** (בבא בתרא דף מח) מתרצים, שהמבטל צדקה בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה, אין בו את הלאו.

5. באו חשבון

על הפסוק (במדבר פרק כז) פסוק כז) על פן יאמרו המושלים באו חשבון, דורשת הגמ' (בבא בתרא דף ע"ח): בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

וצריך לחשב, מה מוטל על האדם לעשות כאשר עוסק בתפילה שלדעת רוב הפוסקים מצות תפילה מדרבנן (ורק חיוב קריאת שמע הוא מדאורייתא), ומגיע עני לבקש צדקה שהיא מצוה

דאורייתא. שהרי העוסק במצוה דרבנן נפטר גם ממצות עשה דאורייתא, ואף שיש לאו בצדקה, מכל מקום העיקר הוא העשה, והתחבטו פוסקי זמננו האם למעשה יש בזה פטור של עוסק במצוה.

אפשר לקיים שניהם: לדעת הגר"ח בנימין זילבר זצ"ל (ספר היראה הגותה מקור היראה מהדורה ג הוספות עמוד צג חילופי מכתבים עם הגר"ח קניבסקי, בית ברוך כלל כא אות כז) אין בנתינת צדקה לעניים באמצע התפילה פטור של עוסק במצוה. לפי שמבואר ברמ"א שאם יכול לעשות שתיהן כאחד בלי טורח, יעשה שתיהן, ונתינת צדקה היא בגדר "יכול לקיים שתיהן", כי יכול להכין כסף לפני התפילה.

ורק באופן שמרגיש שמפריע לו בכוונה לא יתן צדקה בתפילה, ובאופן כזה אם נותן צדקה אינו מידת חסידות ואולי נקרא הדיט, אך רבים וגדולים מוקדקים להכין כסף לעניים ונותנים צדקה בשעת התפילה, ואין כל הטבעים שוים. ולא שייך לקבוע בזה כללים, כי הכל תלוי במצב של

האיש והמקום והזמן.

אי אפשר לקיים שניהם: מאידך לדעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל (דרך אמונה הלכות מנות עניים פרק י ציון ההלכה ס"ק צו, חילופי מכתבים עם הגר"ב זילבר, נזר החיים עמוד סח, שערי הוראה חלק ב עמוד קמא) אפשר שפטור ממצות צדקה בשעת התפילה, מדין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה'. והוסיף, שנחשב אי אפשר לקיים שניהם, כי מפריע לכוונת התפילה ואינו חייב להכין כסף לפני התפילה מספק אם יבוא עני, כי מנין לו שיבוא עני, ויפריע לו בכוונה כשיצטרך לשמור את הכסף כל התפילה, כפי שרואה שכך קורה אצלו בעצמו, וגם יצטרך להפסיק בתפילה.

והוסיף, שהפטור הוא כשמתפלל בפועל, אבל כאשר ממתין לש"ץ בקריאת שמע וכדומה ואינו מתפלל כעת, אין פטור של עוסק במצוה. והפטור של עוסק במצוה הוא בכל התפילה, אך אין איסור לקיים את המצוה שפטור ממנה.

ולדעת הגר"ח יוסף ליברמן זצ"ל (משנת יוסף חלק ו סימן ל) קיימת לן כשיטת הראשונים שרק אם אי אפשר לקיים שניהם פטור מהמצוה השניה, ולכן רוב האנשים שאין להם טירחה להוסיף צדקה אפילו שמתפללים בכוונה ורגש, נחשב שאפשר לקיים שניהם, ורק אותם המתפללים בכוונה ודביקות ולא שמים לב למה שקורה סביבם, אצלם נחשב שאי אפשר לקיים שניהם.

ומוסיף שמבואר בשו"ע (אורח חיים סימן צו ע"א) שאסור לאחוז בשעת התפילה ספר ומעות, וכתב **המשנ"ב** בשם הפרי מגדים, שגם בפסוקי דזמרה, ואפילו אם צרוים הוא טרוד שמה יאבדו, אלא אם כן אחוזין באופן שאין חשש שיאבדו, ולכן אם הכסף בכיסו או על השולחן ורק נותן לעני מותר, וראוי לא לבקש עודף, כי מסיח דעתו מהתפילה, וגם לפעמים המטבעות נופלות וטרוד שמה יאבדו.

לדעת הגר"ח משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך א

סימן סא, כרך ג סימן רפז) כשמתפלל אפילו פסוקי דזמרה, נחשב עוסק במצוה, כי הוא עובד את ד' בתפילה, ואינו צריך להפסיק אפילו כאשר אינו מתבטל מהמצוה הראשונה, ואפילו אם המצוה השניה יותר גדולה, וגם משום שאין מעבירין על המצוות, וכאשר מפסיק מהתפילה ומחפש כסף בכיס, או שמחכה לעודף מהעני, נחשב עובר מצוה למצוה ואסור.

וכל שכן כיום שיש רמאים שאינם עניים, או עניים שלא צריכים את הכסף זקא עכשיו, ולכן ראוי להמשיך להתפלל, ואינו חייב לתת צדקה כשמטרידו ומוכרח להפסיק את תפילתו. ובאמצע קריאת שמע ודאי לא יתן, ואם יתן אינה מצוה אלא עבירה, ואין לגבאי צדקה לאסוף באמצע קריאת שמע.

ובפסוקי דזמרה יכול לתת אם רוצה, כמו שהיה מרמז לאחרים אם היו שואלים אותו דבר הרשות, ואינו נחשב מעביר על המצוות כי הרי היה מפסיק גם לדבר הרשות, וכל

שכן שאין איסור לדבר מצוה.

ומסתפק, אם מותר לתת צדקה בברכות כקריאת שמע ובפרשה שניה של קריאת שמע, והגוה להקל. אך בפרשה ראשונה ודאי שאסור, ואלו שמניחים מטבעות לפניהם, וכל עני לוקח מטבע אחד, אפילו באמצע קריאת שמע, אין בכך חשש, כי אינו מתבטל ממצוה.

6. זמני ההתרמה לעניים

מצד האוספים: אוספי הצדקה וגבאי הקופות, צריכים לדעת מתי הזמן הראוי להסתובב בין המתפללים, באופן שלא יפריע לכוונת הריצה, והאם מותר לקיים הכרזות באמצע סדר התפילה כדי לעורר את העם לצדקה, או שצריך להמתין לסוף התפילה כדי שלא לבלבל את כוונת המתפללים (בגיליון עומק הפשוט מספר 161 במדור 'פנינים' הופיע נדון דומה, האם מותר לאסוף צדקה באמצע זמני הלימוד בישיבות ובכוללים).

פסוקי דזמרה: כתב הש"ח (תולדות אדם רמזי אותיות לחתימת ההקדמה), נכון וראוי לאסוף צדקה בזמן 'ויברך דוד', כמנהג הארז"ל לתת צדקה באמירת 'וְהַעֲשֶׂה יְהוָה כְּכַוֵּן מְלַפְּנֵיךְ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל'.

ומבואר ב**שו"ע** (סימן נא סעיף ז) שהמנהג לעמוד כשאומרים 'ויברך דוד' עד שיאמר אָתָּה הוֹאֵד הַאֲלֹקִים. טעם המנהג לעמוד ב'ויברך דוד', ביאר הג"ר **הש"ח** (יומא דרך חיים חלק ג עמוד רע), כי נהגו לתת צדקה באמירת 'וְהַעֲשֶׂה יְהוָה כְּכַוֵּן מְלַפְּנֵיךְ', והצדקה היא מצות עשה, וראוי לעשותה מעומד. עוד ביאר הג"ר **יעקב קמינצקי זצ"ל** (אמת ליעקב עמוד כה הערה 62) על פי דברי **הטור** (יו"ד סימן ססא) שיש לעמוד מפני עושי מצוה, ולכן עומדים בפני עושי מצות צדקה.

ההשיב **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** (עדות השואל לרבני הילכתא), שלפי טעם זה, בבית נכנסת שאוספים באשרי ובא לציון, אולי יש לעמוד בשעת תניית הצדקה.

בין ישתבח ליוצא: מבואר ב**שו"ע** (סימן נד סעיף ג) יש מי שאומר שלצרכי צבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה, מותר להפסיק. וכתב **המשנה ברורה** (ס"ק ו) ודוקא בין ישתבח ליוצא שהוא ענין אחר אבל בין קדיש וברכה, או בין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה, או של פסוקי דזמרה, אסור להפסיק אפילו בצרכי רבים ולדבר מצוה כמבואר ב**שו"ע** (סימן נא סעיף ד).

אולם כתב **בדרכי משה** (סימן נד אות א) שעדיף יותר לנהוג של הפסיק כלל, ושכך תקן הגאון **מהר"א מפראג** שלא להפסיק כלל. וכן דקדק **בכף החיים** (סימן נד ס"ק יא) שלכן כתב **השו"ע** (סימן נד סעיף ג) בלשון ויש מי שאומר, כי הרבה ראשונים חולקים, וכן סתמת **השו"ע** (סימן נא סעיף ד) לאסור את הפסקת תמיד, ולכן עדיף לנהוג שלא להפסיק כלל עד אחרי שמונה עשרה.

וכן כתב **בערוך השולחן** (סימן נד סעיף ד) שדברי השו"ע נאמרו רק בזמנם, אבל בזמנינו לא שמענו מעולם, לעשות הפסק בין ישתבח לקדיש, וכל עיכובי התפלה אצלינו או איזה עשיית צדקה הוא קודם קריאת התורה.

קריאת שמע: מבואר **בחסד לאליהו** (סימן סג אות ה), הובא **בכף החיים** (סימן סג ס"ק כו), שאסור לגבאים לאסוף צדקה באמצע קריאת שמע, כי בודאי לא ידעי מאי קאמרי, וכן כתב **בבן איש חי** (שנה ראשונה וראו אות יג), שאסור לגבאים לאסוף צדקה באמצע קריאת שמע, כיון שמהלך ועודו קורא הוה ליה קריאה של עראי.

חזרת הש"ץ וקריאת התורה: כתב **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קלב הקדמה, משבצות זהב סימן תקסו ס"ק ג) ונפק **במשני"ב** (סימן צב ס"ק לו, סימן תקסו ס"ק יב) שאין להכריז לאסוף כופר נפש בשעת חזרת הש"ץ, כי מבלבלים את כוונת השומעים, שצריכים לשמוע את הש"ץ. ואין לגבאים לאסוף עם קערה בזמן קריאת התורה, כי מתבטלים משמיעת קריאת התורה ועניית ברכו, אלא יאספו רק לאחר קריאת התורה.

וכן מבואר ב**בשל"ח** (תולדות אדם רמזי אותיות לחתימת ההקדמה), שאין לאסוף צדקה בשעת חזרת הש"ץ שמפריע את כוונת הציבור משמיעת התפילה, ועניית אמן כדין.

אשרי ובא לציון: מבואר **במגן אברהם** (סימן קלב הקדמה) כשמכריזין דבר מצוה, יש להכריז קודם שמתחיל החזן אשרי ולא בין אשרי למנוחה, וכל שכן בשעה שאומרים אשרי, שתבתל כוונתם. והוסיף **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קלב הקדמה) ואין נכון מה שמסבבים אז גנבדה וכדומה.

וציין המחצית השקל (סימן קלב הקדמה) לדברי **הסמ"ע** (חו"מ סימן רסו ס"ק ד) שטוב להכריז קודם אשרי, כי אשרי שייך לקדושה ונתקן בשבילו ואין להפסיק בין אשרי לסדר קדושה, וטוב יותר להכריז אחר גמור התפילה.

7. הירוואת למעשה

תלוי מתי: העיד הגבאי צדקה המפורסם בבני ברק, הג"ר **דוד יהודה לייב שוורץ זצ"ל** (בחזק יד עמוד 203) שהיה אוסף גם במנין ותיקין של **החזו"א** וכאשר אסף באמצע קריאת שמע, כשהיה החזו"א באמצע פרשה ראשונה לא נתן לו, אולם כאשר היה באמצע פרשה שניה רמז לו לקחת מהארנק שעמד על השולחן (חייך ר' דוד לייב ואמר, לא לקחתי הרבה, למרות שיכולתי...).

פעם אחת חלף ר' דוד לייב ליד החזו"א במהירות, והמשיך לאסוף כסף משאר המתפללים, קם החזו"א והזדרז ללכת בעקבותיו כאשר הציציות עדיין בידו, נתן לו צדקה ושב למקומו. [לא ידוע אם היה זה בשעת קריאת שמע בפרשה שניה ולישיש, או בברכת אמת ויציא]. ומסופר שפעם אחת התאונן החזו"א באוזני ר' דוד לייב, מדוע עוקף אותו ונמנע לבקש ממנו צדקה.

ומנהג **הגר"ח גריינימן זצ"ל** (עדות הג"ר יחזקאל רוז) שהיה מכין כסף לצדקה על הסטנדר, ובשעת קריאת שמע לא היה נותן בעצמו, שמפרק שני של קריאת שמע והלאה, היה מרמז לאוספי הצדקה לקחת בעצמם את המטבע המונח על הסטנדר.

ולדעת **הגר"ש אלישיב זצ"ל** (יבקשו מפיהו חלק ב עמוד שכ, עדות רבני הילכתא, שערי הוראה חלק ב עמוד קמא) יש להורות למבקשי הצדקה לא לאסוף בקריאת שמע וברכותיה, ובמקומות שיש אפשרות ראוי לתקן למנוע את האוספים מלקיץ צדקה בקריאת שמע וברכותיה, כי העוסק במצוה ובאלו מצוה אחרת ומפריע לו למצוה הראשונה פטור.

והוסיף, שיש פטור של עוסק במצוה בכל סדר התפילה, ולגבי הנותנים, בפרשה ראשונה בכל אופן לא יתן. בין הפרקים של קריאת שמע וברכות קריאת שמע, לא יתן כי זה מפריע לכוונה, אך אם הוסף מוכן לו מראש ולא מפריע לכוונתו יתן.

ולגבי מנהגו, יש מעידים שנהג לתת בכל התפילה, חוץ מג' פרשיות של קריאת שמע שלא היה נותן, ויש מעידים שהיה נותן אפילו בפרשה ראשונה של קריאת שמע כאשר

דציקן הסבך אג'אז'א

החכם עיניו בראשו: עדכון מאת הג"ר **משה וא של"ט** א מחבר ספר 'בדיקת המזון מהלכה'. לאחר ניסיונות רבים, נמצא חומר המדביר "פסוקאים" (כיני ספרים) ו"ליקטוס". היות ולהדברת החרקים נדרש טיפול במשך כחודש וחצי, מומלץ לבדוק מראש את הסכך המאוחסן, ובמידת הצורך להתחיל בטיפול באופן מיידי. המעוניינים יכולים לפנות לגמ"ח חומרי הדברה במודיעין עילית הרב ווייס 054-842-4082, או למדביר בבית שמש 053-313-1341.

בין הזמנים הוא זמן נוח ומומלץ לבדיקה האם הסכך נקי מנגיעות, במידה והסכך נמצא נגוע, עכשיו הזמן לטפל בנגיעות, לעיתים בערב סוכות כבר מאוחר מדי.

ובדרך כלל לא היה מתעסק עם הצדקה באמצע התפילה שלא יצטרך להפסיק דבקות מחשבתו מהתפילה, ולא היה מרים עיניו לראות מי מבקש ומי לוקח.

ולדעת הג"ר **חיים פנחס שיינברג זצ"ל** (בנתיבות ההלכה קובץ נא עמוד 125) נהגים לאסוף כסף באמצע התפילה.

לא יתן בתפילה: לדעת הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני סוכה עמוד רסג) בפרשה ראשונה של קריאת שמע לא צריך לתת צדקה, כי אסור לרמוז, ופיקוח נפש לא מצוי בעניים

שלנו. ובשאר התפילה, יכין כסף על הסגנון מראש, כדי שלא יטרד בשעת התפילה. ועניים שמטרידים אותו מהתפילה, יתכן שלא צריך לתת להם, כי העוסק במצוה אפילו שהיא מצוה דרבנן פוטרת ממצוה דאורייתא. ומעיד תלמידו, שלא היה נותן כלל צדקה בשעת התפילה, והורה שזמן התפילה מיועד רק לתפילה ויתרכז בתפילה ולא יתן כלל, ואפילו כאשר האוספים דופקים על ידו לבקש צדקה לא יתן.

ומנהג הגרא"ל **שטיינמן זצ"ל** (עדות תלמידו) גאם היה נותן צדקה באמצע התפילה, שלא כשהתפלל בבית כנסת והיו עוברים לפניו גבאי צדקה, חוץ מלהודי אחד שהכיר אותו.

במאמר ארוך מאת הג"ר **יחיאל מיכל הכהן טרענער שליט"א** (עץ חיים באבוב קובץ כו עמוד קמב) מסיק להלכה, מי שאינו נותן צדקה כלל כשעומד באמצע התפילה, בין שאין לו מעות בכיסו ובין שיש לו מעות בכיסו, בין שכבר נתן כל

מה שחייב ליתן, ובין אם לא נתן עדיין מה שחייב ליתן, יש לו על מה לסמוך שאינו עובר על ביטול מצות עשה שיש בצדקה, וכל שכן שיש מקום גדול לסמוך שאין חשש ביטול הלאוין של צדקה.

וכל זה אפילו בעניים שהולכים בעצמם, או שולחים שליח לקבץ מעות עבורם, וכל שכן שאין חשש כשאין נותנים לעסקני מוסדות וכדומה. וצ"ן למאמר נוסף שכתב, בדין נתינת צדקה באמצע קריאת התורה, והאם הדין שונה כשמקבצים מעות עבור פדיון שבויים.

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת האשה הצדקנית והחסודה מרת חנה שפרה בת הר"ר אברהם אלחנן לוי ע"ה נלב"ע בשיבה טובה י"א אב תשפ"ד ת.נ.צ.ב.ה.

העני היה עומד ומבקש ומפריע לכוונתו בעומדו שם. ולשית הגרש"ז **אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה תפלה פרק ז אות ד ארוחות הלכה 12), לא טוב המנהג לאסוף צדקה באמצע התפילה במקום שאסור להפסיק, כי מבטל את המתפללים מהתפילה והכוונה, ואפילו בהלל אין לאסוף צדקה, כי אסור להפסיק בו. והיה מכין ליד מקומו לפני התפילה מטבעות לצדקה, והעניים היו נוטלים משם מעצמם בשעת התפילה, כדי שלא יפריעו את כוונתו בתפילה, מלבד אלו שרצה לתת להם סך מסויים יותר מלשאר המקבצים, להם נתן בעצמו, אפילו כאשר היה באמצע ברכות קריאת שמע.

יתן כשמבקשים: לדעת הג"ר **יעקב ישעיה בלוי זצ"ל** (צדקה ומשפט פרק א הערה ד), מן הראוי שלא לאסוף צדקה בשעת קריאת שמע, וכל שכן בשעת תפילת שמונה עשרה, ואף בשעת חזרת הש"ץ יש להימנע. ומכל מקום בדיעבד אם פנו אל האדם וביקשו ממנו צדקה, מותר לתת צדקה במקום שמותר להשיב מפני הכבוד.

כלומר, שהרי נפסק בשו"ע (סימן סו סעיף א) שאפילו באמצע הפרק של קריאת שמע ובברכותיה משיב מפני הכבוד, חוץ מבאמירת שמע ישראל וברוך שם שלא יפסיק בהם כלל, אם לא מפני מי שירא שמה יירגנו, ואם כן, לתת צדקה לפני שביקש חתשב כמו משיב מפני הכבוד. ובדומה לזה

כתב **הכף החיים** (סימן סו ס"ק ז), בשם הריטב"א (יומא דף יט) לאפרושי מאיסורא שאין לו תקנה, מותר לרמוז ואפילו להפסיק, דלא גרע מפוסק מפני היראה והכבוד, דכבוד שמים עדיף.

ומנהג הגר"ח **קניבסקי זצ"ל** (אלא ד' אמות של הלכה עמוד מז) לתת צדקה באמצע התפילה, אפילו בשעה שהיה אומר ואהבת. (יתכן לפרש טעמו, מדין משיב מפני הכבוד, לפי מה שכתב בצדקה ובמשפט הג"ל).

ולדעת הג"ר **ישראל יעקב פישר זצ"ל** (הליכות אבן ישראל או"ח פרק לד סעיף יד), אם מבקשים ממנו צדקה בשעת התפילה צריך לתת, אבל בשעה שקורא את שמע אין צריך לתת. והתירעם על האוספים צדקה בשעת קריאת שמע, והתבטא גם בשעת קריאת שמע צריך להפריע את כוונת המתפללים? והיה נוהג להכין בלילה לפני השינה חופן מטבעות כדי לקיים בהם מצות צדקה בשחרית, והיה מכין על הסגנון שורת מטבעות והעניים היו לוקחים מעצמם.

משיב כהלכה

הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 449 בסך 100 שקל מזומן
הבה"ח אלעזר יעקב רחזנבלט הי"ו
שיבת תושיה תפרח

שאלה: האם מותר וראוי לבקש בקשות פרטיות באמצע תפילת שמונה עשרה?

באיזה מקום ראוי להוסיף; ג' ראשונות, ברכות אמצעיות, שמע קולנו, ג' אחרונות, אלוקי נצור, לפני יהיו לרצון, אחרי יהיו לרצון. תנאי ההוספה; בתחילת וסוף הברכה או באמצע הברכה, לשון יחיד או לשון רבים, מעין הברכה או כל בקשה, על ההוה שהחולה יבריא או גם על העתיד שלא יחלה?

גמ' (עבודה זרה דף ח.) רבינו יונה (ברכות דף כב.): טור בית יוסף שולחן ערוך ומשנ"ב (סימן קיב סעיף א, סימן קיט סעיף א, סימן קכב סעיף ב), אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן מה), אלא ד' אמות (עמוד נג), אשי ישראל (פרק לב הערה סא), דעת נוטה (חלק א עמוד שכב), פניני תפילה (עמוד קח), הליכות שלמה (תפילה פרק ט אות ה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדיית. התשובות המובחרות ישלבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהגיש תשובה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!

נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תיחשב לשבוע הבא). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולח 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת
הרב משה דניאל בן הרב זאב וולף ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. **צדקה בתפילה:** טוב לתת צדקה קודם התפילה. בהרבה קהילות המנהג לפי האריז"ל לתת צדקה מעומד ב'ויברך דוד' באמירת 'אתה מושל בכל'.

ב. **הפסק למצוה:** בשמונה עשרה ובפרשה ראשונה של קריאת שמע אסור לרמוז אפילו לדבר מצוה, בשאר פרשיות קריאת שמע ובכל שאר התפילה מותר לרמוז לצורך דבר מצוה. מאידך נפסק, שבשעת ברכה ותפילה אסור לעשות מלאכה, ואפילו תשמיש קל, ולא לעסוק בתורה. אין לקפל את הטלית והתפילין בזמן קדיש. ואין לחלוץ תפילין של רש"י ולהניח של ר"ת בזמן חזרת הש"ץ. אולם מותר לחלוץ תפילין בחול המועד בחזרת הש"ץ ויזהרו לכיין.

ג. **עוסק במצוה:** בשעה שעוסק במצוה פטור מן המצוה, אם בכל זאת קיים נחשב מצווה. נחלקו הראשונים האם הפטור הוא גם ביכול לקיים שניהם, והכרעת הרמ"א שפטור אפילו ביכול לקיים שניהם כאשר נגרם טורח. אולם אם יכול לקיים שניהם בלי טורח, יעשה את שניהם. העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא. העוסק במצוה, פטור ממצוה עשה של נתינת צדקה לעני, וכן אינו עובר על הלאוים מכמה טעמים.

ד. **מצד הנותנים:** נחלקו פוסקי זמננו בדין נתינת צדקה באמצע התפילה, יש אומרים שיש פטור של עוסק במצוה כאשר מתפלל (ולא בזמן שממתין לחזן). כדון אי אפשר לקיים שניהם שמפריע לכוונת התפילה. ויש חולקים שאין פטור של עוסק במצוה כי יכול לקיים שניהם שאינו טירחה לתת לעני, ויכול להכין כסף קודם התפילה, ולשיטתם הכל תלוי במצב האיש והמקום והזמן.

ה. **מצד האוספים:** חובת אוספי הצדקה שלא להפריע את כוונת המתפללים, בהרבה מקומות נהגו לאסוף ב'ויברך דוד', אסור להפסיק בדיבור מתחילת ברוך שאמר עד אחרי שמונה עשרה. ויש מתירים להפסיק בדיבור לצורך צדקה בין יתבטח ליוצר. בזמננו המנהג שלא להפסיק עד אחרי שמונה עשרה. אסור לגבאי לאסוף כשהוא קורא קריאת שמע. אין לאסוף בזמן חזרת הש"ץ וקריאת התורה. יש להכריז קודם אשרי, ולא בין אשרי ללמנצח או באמירת אשרי. אין נכון לאסוף באמירת אשרי, וטוב יותר להכריז אחרי גמר התפילה.

ו. **הדרך הראויה:** הוראות והנהגות גדולי הדורות למעשה, מבואר בתוך הגיליון כמה שיטות, נהרא נהרא ופשטיה.

נושא הגיליון הבא:

'בקשות פרטיות בתפילה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הרב חיים ישראל בן הרב יואל יעקב זצ"ל
נלב"ע ט"ו באב תשע"א ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
 שיעורים ימי עיון
 בית הוראה טלפוני
 ביורוי הלכה אקטואליים
 קו מידע הלכתי
 חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

5047867@gmail.com לקבלת הגיליון במייל:

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, דכונים, רישום להגרלות, ועוד...